

Operační systémy a sítě

Petr Štěpán, K13133

KN-E-229

stepan@labe.felk.cvut.cz

Téma 11. DNS, VPN, NAT a firewally

Domain Name System (DNS)

- Uživatelé preferují symbolická jména strojů
  - oproti číselným adresám
    - Nutno zajistit mapování **jméno_stroje** $\Leftrightarrow$ **číselná_adresa**
- Internet používá
  - hierarchický prostor jmen (*namespace*)
  - nezávislý na topologii sítí
  - Citát: *V TCP/IP Internetu jsou hierarchicky členěná jména strojů přiřazována podle struktury organizací, které mají oprávnění nakládat s částmi prostoru jmen, nikoli však nutně podle způsobu propojení fyzických sítí.*
- Flexibilní hierarchie jmen
  - symbolická jména strojů – **doménová jména** (*domain name*)
  - celosvětově jednotná syntaxe
  - hierarchie vyznačena oddělovačem '.'
  - např. `cyber.felk.cvut.cz`
    - vše, co následuje za první '.' se obvykle nazývá doména
    - poslední úsek ('cz') je tzv. doména 1. řádu nebo vrcholová doména (*top-level domain* = TLD)

Základní TLD

- Původní historicky vzniklé v USA a Kanadě
  - stále užívané

com Komerční organizace (commmercial)

edu Vzdělávací instituce (educatinal)

gov Vládní jednotky (government)

mil Vojenské užití (military)

int Mezinárodní organizace (international)

org Původně neziskové organizace

net Organizace sítě (network) – v současnosti i širší užití

arpa Historická doména, nyní používaná pro tzv. „reverzní rezoluci“ →

Geografické členění podle států – dvoupísmenné kódy

národní
kód

cz Česko

uk Velká Británie

de Německo

at Rakousko

us USA (málo užívané)

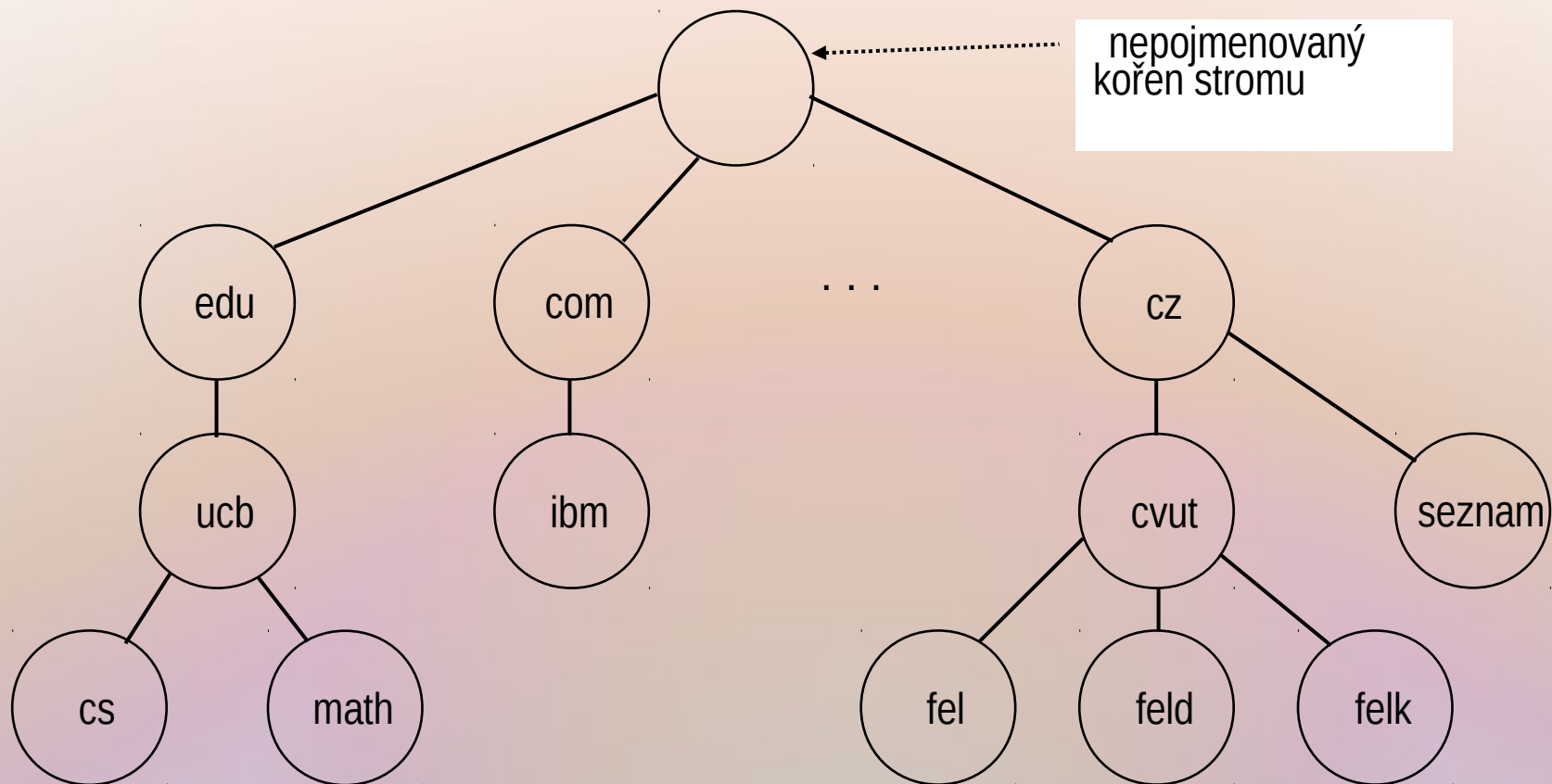
cn Kontinentální Čína

- Přidělování domén 2. řádu je svěřeno národním autoritám
  - V ČR je to CZ-NIC

- V některých zemích jsou domény 2. řádu účelově orientované
  - Např. co.uk (britské komerční domény), ac.uk (akademické instituce)

Hierarchie DNS

- Autorizace a správa jmen ve směru hierarchie
  - Např. cvut se registruje u správce TLD cz a spravuje cvut.cz
  - Správci sítě FEL na Karlově náměstí registrují felk u správců cvut.cz a jsou autorizováni přidělovat jména v doméně felk.cvut.cz

Databáze domén a doménových jmen

- Celosvětová hierarchicky organizovaná distribuovaná databáze
  - Záznamy jsou trojice (jméno, třída, obsah)
    - Třída označuje typ objektu, který záznam popisuje
    - Např. "stroj", "poštovní server" (*mail exchanger*) atd.
  - Důsledek: *Jedno jméno může označovat více různých objektů. Klient, který chce získat informaci z databáze, uvádí i typ požadovaného objektu.*
- Terminologie:
  - Servery DNS se označují jako **jmenné servery** (*name servers*)
  - DNS software na klientských strojích se nazývá **rezolver** (*resolver*)
- DNS používá množinu on-line serverů ve stromové struktuře
  - Daný server může obhospodařovat celý podstrom nebo jen jednu či několik vrstev
  - Např. kořenový server má informace o všech TLD a jejich jmenných serverech

Základní typy DNS záznamů

Typ	Pojmenování	Obsah záznamu
SOA	Start of Authority	Sada polí určujících, kterou část jmenné hierarchie „tento“ server implementuje
A	Host Address	32-bitová IP adresa
CNAME	Canonical Name	Kanorické doménové jméno pro "přezdívku" (alias)
NS	Name Server	Jméno autoritativního serveru „tého“ domény
MX	Mail Exchanger	16-bitové preferenční číslo a jméno stroje, který pracuje jako hlavní mail server pro „tuto“ doménu
PTR	Pointer	Doménové jméno pro tzv. inverzní rezoluci
AAAA	Host Address	128-bitová IPv6 adresa

- Ukázka jednoduché konfigurace jmenného serveru

```
$ORIGIN firma.cz.  
$TTL      12h  
@          SOA ns.domena.cz. spravce.mail.domena.cz. (   
          2011090801 ; Serial  
          3h          ; Slave refresh (3 hours)  
          1h          ; Slave retry time in case of a problem (1 h)  
          2h          ; Slave expiration time (2 days)  
          3600        ; Maximum caching time of failed lookups (1 h)  
          )  
firma.cz. NS ns.firma.cz.  
firma.cz. NS ns2.iol.cz.  
firma.cz. MX 0 mail.firma.cz.  
firma.cz. MX 100 relay.iol.cz.  
  
ns        A 190.18.113.16  
mail      A 190.18.113.16  
www       A 190.18.113.14  
extern-site A 147.120.198.155
```

Řešení úlohy hledání doménových jmen

- Je nutno hledat doménová jména od kořene stromu?
- V praxi
  - Vyhledávání začíná u lokálního jmenného serveru
    - Každý stroj v lokální síti musí znát jeho adresu
  - Lokální server se bude obracet na kořenový server jen zcela výjimečně
  - Bude se obracet na svůj nadřazený server
    - Např. lokální server na Karlově náměstí ns.felk.cvut.cz se bude obracet na ns.cvut.cz
    - Rekurzivní postup "směrem nahoru"
- Problém efektivity
  - Fakta:
    - nejčastější dotazy jsou lokální
    - pár [jméno – adresa] se mění zřídka
    - dotazy se často opakují
  - Řešení:
    - Každý server si pamatuje (v cache) odpovědi, které získal od nadřazených serverů
    - Dobu platnosti pamatovaného údaje (TTL) udává zdrojový server, který opravdu drží původní datový záznam (tzv. **autoritativní server**)

Zkracování doménových jmen při hledání

- DNS pracuje s úplnými doménovými jmény
  - Např. cyber.felk.cvut.cz
- Rezolver však umožní hledaná jména zkracovat
  - např. na lokálním stroji je nastaveno přednostní vyhledávání v doménách
    - .felk.cvut.cz, .fel.cvut.cz, .cvut.cz
  - Zadá-li uživatel (nebo jeho aplikace) jméno pouze jako www, zajistí rezolver posloupnost dotazů (v tomto pořadí)
    - www.felk.cvut.cz, www.fel.cvut.cz, www.cvut.cz
  - a první pozitivní odpověď považuje za správnou (www.fel.cvut.cz)
- DNS umí mapovat jen úplná doménová jména na adresy
  - Zkratky jsou k dispozici pouze díky lokálním rezolverům z důvodů většího uživatelského pohodlí.

```
C:\> ipconfig /all
Windows IP Configuration
    Host Name . . . . . : zubrina
    Primary DNS Suffix . . : felk.cvut.cz
    DNS Suffix Search List. : felk.cvut.cz
                             fel.cvut.cz

Ethernet adapter Ethernet:
    Physical Address. . . . : 00-1A-A0-CF-6F-77
    IP Address. . . . . : 147.32.85.46
    Subnet Mask . . . . . : 255.255.255.128
    Default Gateway . . . . : 147.32.85.1
    DNS Servers . . . . . : 147.32.80.9, 147.32.1.20
```


Reverzní rezoluce

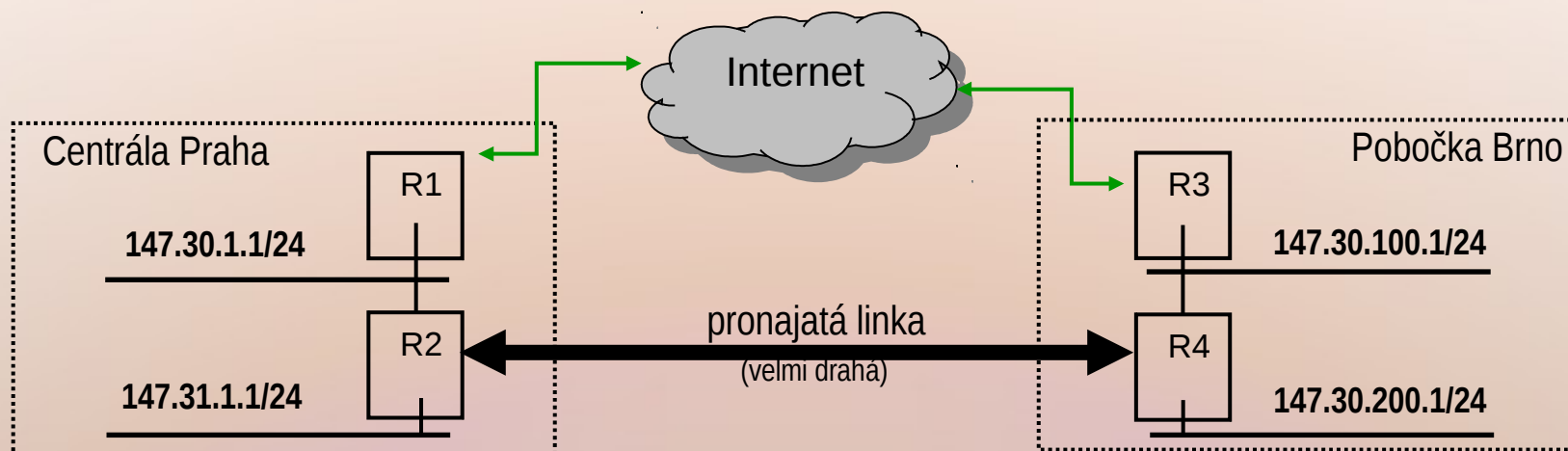
- Přímá rezoluce: doménové_jméno → IP_adresa
- Reverzní rezoluce: IP_adresa → doménové_jméno
  - Nemusí být jednoznačné
    - Více doménových jmen se může mapovat na jednu adresu
  - Poměrně neefektivní, avšak mnohdy potřebné
    - Např. anti-spam
  - Používají se PTR záznamy
- Trik realizovaný lokálním rezolverem
  - Zapiš adresu formálně jako jméno stroje a zeptej se na ně
  - Necht' IP adresa je *aaa.bbb.ccc.ddd*
  - Vytvoř dotaz na *ddd.ccc.bbb.aaa.in-addr.arpa*
    - Využití historické TLD *arpa* ←
  - Odešli name-serveru dotaz na objekt typu PTR s takto vytvořeným "syntetickým" jménem

Reálný DNS systém

- Ukázali jsme jen princip DNS
- Skutečná implementace je výrazně složitější
  - požadavky na spolehlivost a efektivitu
- Realizace
  - Kořenových serverů je celá řada (spolehlivost, dostupnost)
    - Vzájemně si replikují informace o TLD serverech a "delegování" jejich authority
  - Primární a sekundární name-servery
    - Primární name-server je ten, který drží primární databázi informací o doméně
    - Sekundární server čas od času kopíruje obsah primárního serveru a zajišťuje autoritativní odpovědi, není-li primární server dostupný
  - "Caching-only" servery
    - Lokální doména (malá organizace) nemá svůj vlastní name-server
      - Ten je např. u poskytovatele připojení
    - Provozuje ale "caching-only" server, který nemá svoji vlastní databázi. Všechny dotazy přeposílá nadřazenému name-serveru, avšak jeho odpovědi si pamatuje a po dobu TTL dotazy vyřizuje lokálně
  - DDNS (Dynamické DNS)
    - Umožňuje mobilním strojům dynamicky registrovat svoje stabilní doménové jméno u poskytovatele připojení nebo u **dyndns.org**
      - Zatím málo rozšířené, zřídka implementováno na klientské straně

Virtuální privátní sítě

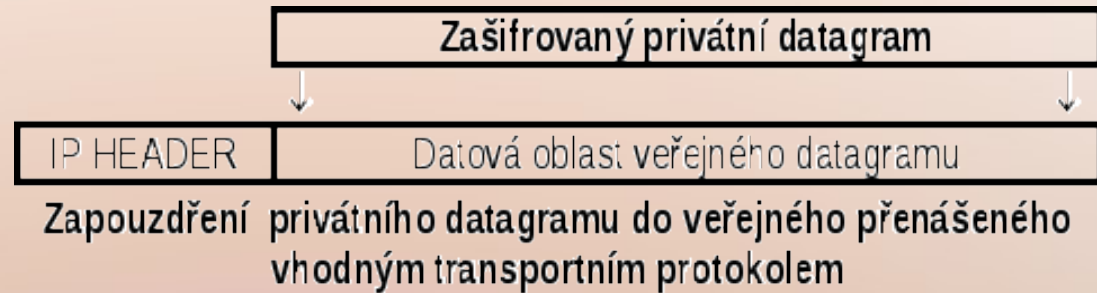
- Hybridní architektura organizace firma.cz

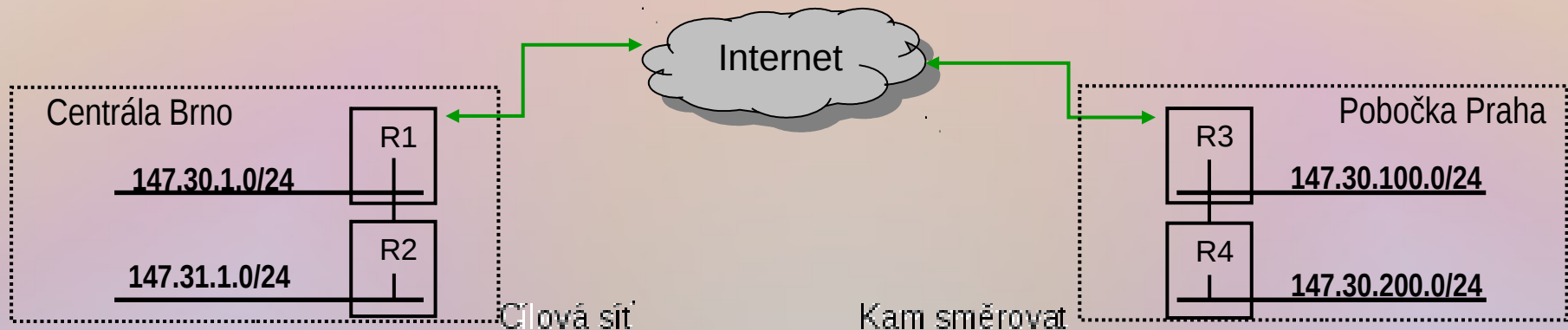
- Jak vytvořit bezpečný "intranet" bez nákladné pronajaté linky?
  - Odpověď: Použít **VIRTUÁLNÍ privátní síť** (VPN)
  - VPN kombinuje bezpečnost a ochranu citlivých dat s relativně nízkou cenou přístupu na veřejný Internet
- Princip tvorby VPN
  - Připojit všechna pracoviště na globální Internet
  - Ochránit data přenášená po veřejné síti
    - Zašifrovat data
    - Přenášet data tzv. **IP tunelem**

Princip vytváření IP tunelů

- Základem je využití principu zapouzdřování (*encapsulation*)

- Adresace a směrování při využití VPN

147.30.1.0	doručit přímo cílovému stroji
147.31.1.0	doručit přímo směrovači R2
147.30.100.0	směřovat tunelem k R3
147.30.200.0	směřovat tunelem k R3
default	poslat směrovači poskytovatele Internetu

Směrovačí tabulka v R1

Možné typy VPN

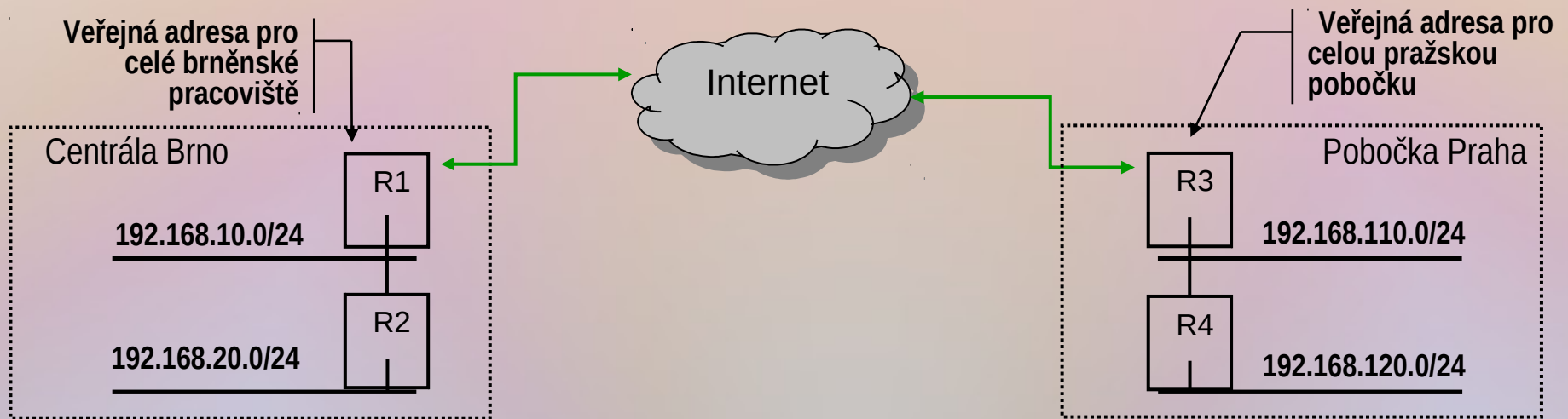
- VPN lze realizovat na různých úrovních ISO-OSI modelu
- L2 VPN
  - Spoje, které "tunelují" data spojové (linkové) vrstvy
    - Někdy označováno jako "virtuální drát" (pseudo-wire)
  - Vytvářejí tak "virtuální LAN"
  - Např. do datové oblasti veřejného datagramu se uloží (třeba i zašifrovaný) ethernetový rámec
    - Na přijímací straně se vyjme a použije se jako lokálně vzniklý fyzický rámec, který může nést i fyzický "broadcast" např. pro ARP
- L3 VPN
  - Spoje zajišťující přenos "privátních IP datagramů"
  - Často realizovány jako spoje mezi dvěma stroji (point-to-point)
    - To ovšem neznamená, že na koncích spoje nemohou stát směrovače zajišťující univerzálnější logické propojení
  - Efektivnější než L2 VPN, avšak obvykle bez možnosti "*LAN broadcast*"
    - Některé síťové služby jsou závislé na této metodě, např. *Server Message Block* (SMB) protokol, který Microsoft používá pro NetBIOS síť Windows potřebuje "*LAN broadcast*"

Rozšířené implementace VPN

- Komerční VPN
  - Nejčastější jsou produkty fy Cisco a jejích subdodavatelů používající často vlastní („proprietární“) protokoly
    - Některé z nich přešly časem v obecné standardy
- Oblíbené VPN
  - OpenVPN
    - Volně šiřitelná "open source" implementace umožňující realizaci L3 i L2 VPN
    - Je k dispozici pro širokou škálu OS (Windows, Linux/Unix, existuje i klon pro Android, atd.)
    - Integruje směrovače na obou koncích spoje, používá šifrované přenosy na bázi SSL/TLS (*Secure Socket Layer / Transport Level Security*)
    - Transportním protokolem může být UDP i TCP
  - Point-to-Point Tunneling Protocol (PPTP)
    - Součástí MS Windows pod krycím názvem "*Dial-up Networking*" neboli RAS (*Remote Access Service*)
    - Transportní vrstvou je TCP
    - PPTP není standardizován internetovou IETF autoritou, a tak existuje řada implementací, které nejsou vzájemně plně kompatibilní
    - Vedle Windows je k dispozici na Linuxech (*PoPToP*), BSD Unixech (*pppd*, *mpd* na *FreeBSD*), na Mac OS i v iPad, iPod a iPhone

Šetření IP adresami

- V našem příkladu VPN se používaly lokální sítě IP adresy z veřejného adresního prostoru
    - je to **zbytečné** a dokonce částečně i **nebezpečné**
    - Privátní adresní rozsahy
      - 10.0.0.0 – 10.255.255.255
      - 172.16.0.0 – 172.31.255.255
      - 192.168.0.0 - 192.168.255.255
- lze využít pro adresy uvnitř privátních sítí

- Směrovače R1 a R3 však musí zajistit i tzv. **překlad adres**

Privátní adresy a jejich překlad

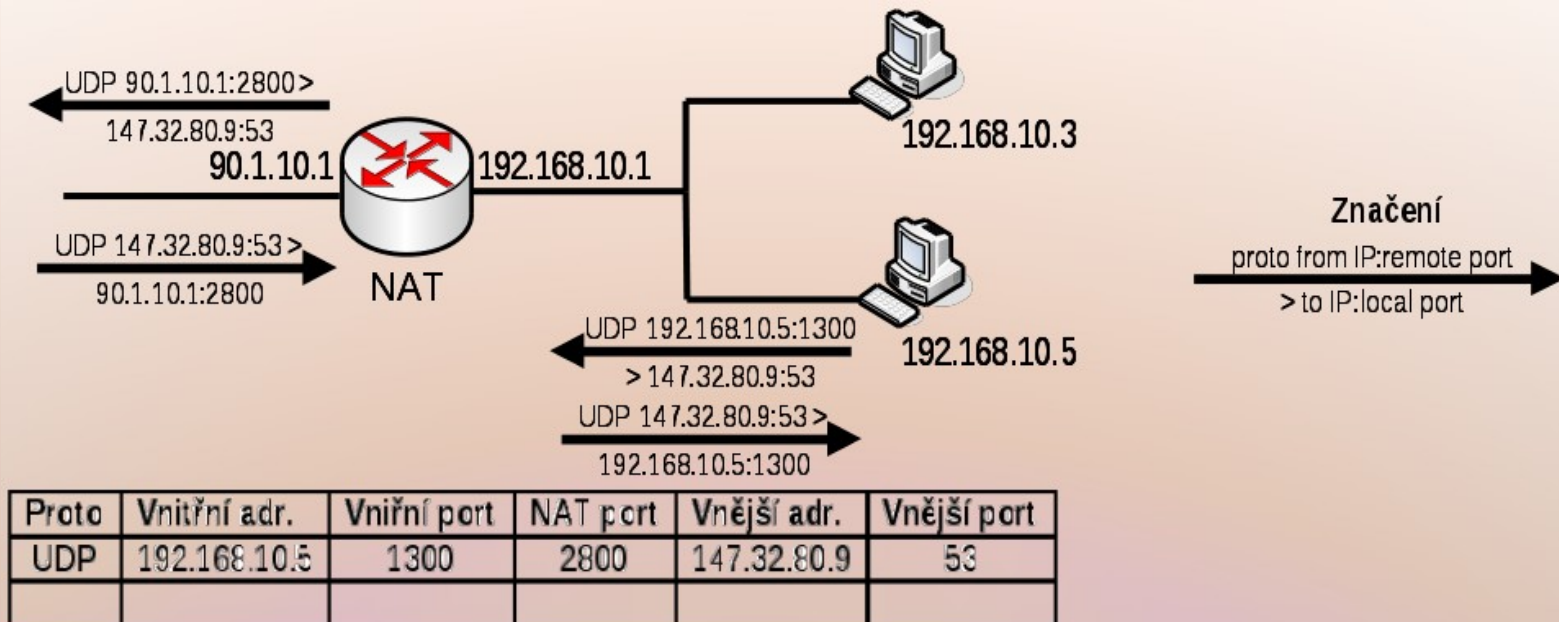
- Úloha:
  - Jak lze na pracovišti s mnoha počítači zajistit přístup k veřejnému Internetu, aniž by jednotlivé stroje měly globálně platné IP adresy?
  - Řešení: Překlad privátních adres na veřejné (*Network Address Translation = NAT*)
- Požadavky na NAT
  - Překlad musí zajistit IP přístup mnoha strojů s užitím jediné veřejné IP adresy
  - Překlad musí být zcela transparentní pro obě komunikující strany
  - Implementace
    - Obvykle softwarové (nebo firmwarové) řešení
    - Nejčastěji implementováno přímo ve směrovači (*routeru*)
    - Výjimečně speciální hardware, jsou-li extrémní požadavky na rychlost
  - Detaily viz RFC 2663

Princip NAT

- NAT upravuje záhlaví IP datagramů
  - Uzel realizující NAT má k dispozici jednu veřejnou adresu a řadu adres privátních
  - U odchozích datagramů zamění zdrojovou privátní adresu za "svoji" veřejnou
  - U příchozích datagramů naopak cílovou adresu (ta je u příchozího datagramu veřejná) adresou privátní
    - Ale kterou z mnoha lokálních privátních adres?
  - Přesný způsob překladu je závislý na použitém IP protokolu, který je datagramem nesen
    - U UDP a TCP se překlad opírá o porty, u ICMP je to podstatně složitější
- Překladová tabulka
  - Dynamicky vytvářená tabulka
  - Položky se vytvářejí, když datagram odchází. Zaznamená se lokální (privátní) adresa odesílatele, cílová (vzdálená) adresa a u UDP a TCP se zaznamená **lokální port**, který se u odchozího datagramu změní
  - Při příchodu odpovědi se vyhledá v tabulce uložená vzdálená adresa a port, z čehož se odvodí lokální stroj, jemuž odpověď patří a v tabulce se najde i původní lokální port

Překládová tabulka NAT

- NAT analyzuje odchozí datagram
  - Zapamatuje si nesený protokol, adresu a port odesilatele datagramu a cílovou adresu a port
  - V hlavičce datagramu přepíše zdrojovou adresu na svojí veřejnou adresou a "vymyslí si" (a zapamatuje) "nový" zdrojový port
  - Datagram odešle cílovému stroji
- Odpověď přijde na veřejnou adresu NATu a "nový" port
  - V překládové tabulce NAT tabulce vyhledá u příslušného protokolu pár (vnější adresa, "nový" port), čímž najde odpovídající vnitřní (privátní) adresu a příslušný port. Upravený datagram pošle stroji na privátní síti.
- Protože se přepisují nejen adresy, ale i porty, bývá takový systém někdy označován jako NAPT (*Network Address & Port Translation*)

Vlastnosti NAT

- Popsaný mechanismus funguje dobře, pokud
  - Komunikace je zahájena strojem v privátní síti
    - Pak lze založit záznam v překladové tabulce
  - Cílový stroj odpoví
    - Může se stát, že odchozí datagram nebo odpověď se ztratí
    - Ztratí-li se odchozí datagram, přijde zpět ICMP zpráva, např. "Destination unreachable". Naštěstí tyto zprávy nesou kopii záhlaví a počátek datové části ztraceného datagramu, takže tyto informace lze využít k vyhledání záznamu v tabulce
      - Informaci o ztrátě datagramu se musí dovědět původní odesílatel!
    - Ztratí-li se odpověď, musí se využít vhodného časové prodlevy k vymazání záznamu z tabulky
  - Situace je poměrně jednoduchá u TCP, kdy v překladové tabulce existuje záznam po celou dobu trvání spojení
    - Navázání spojení a jeho ukončení lze poznat z příznaků v záhlaví TCP segmentů
  - U UDP se zpravidla využívá časových prodlev

Problémy s NAT

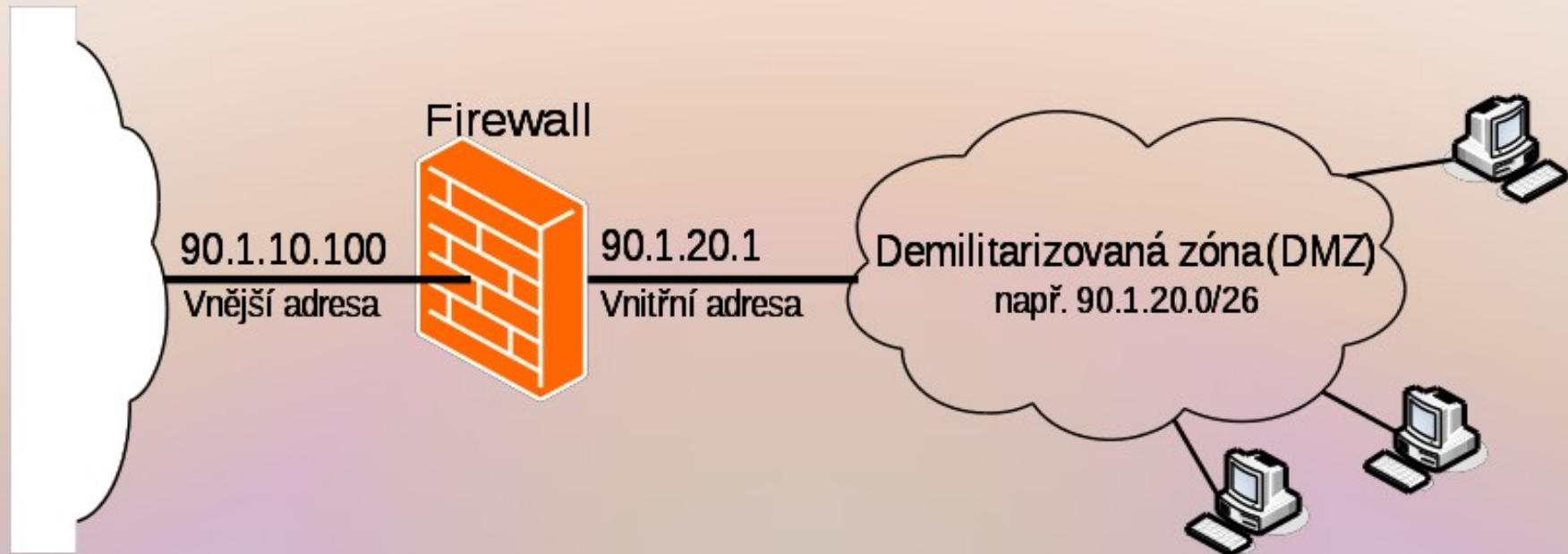
- Problémy jsou
  - s ICMP protokolem, který nemá porty
    - Většinou však ICMP datagramy (např. "Echo request" a "Echo reply") nesou identifikátor použitelný k orientaci v překladové tabulce
  - Je-li za NATem veřejně dostupný server,
    - např. web server poslouchající na privátní adrese a veřejném portu 192.168.1.3:80

pak se externí klient připojuje na veřejnou adresu NAT a daný port

- V překladové tabulce pak bude statický záznam, který přesměruje příchozí TCP datagramy vedoucí na veřejný port (např. 80) na odpovídající privátní adresu (např. 192.168.1.3)
- Problém je v tom, že takový server může být jen jediný; v tabulce nelze mít více záznamů s tímž cílovým portem
- Mnohdy potřebujeme mít za NATem více např. webových serverů
  - např. měřicí přístroje s web rozhraním
- Možnosti řešení jsou pak dvě:
  - Další servery nakonfigurovat tak, aby poslouchaly na nestandardním portu (např. 8080); serverům vestavěným v přístrojích však mnohdy nelze změnit port
  - Za hlavní web server (poslouchající na portu 80) zvolit univerzální server, který umí pracovat jako tzv. „web proxy“, který transparentně zprostředkuje spojení se „sekundárními“ servery na lokální privátní síti (umí to např. web server Apache2) – jde vlastně o variantu tzv. „*aplikační brány*“ →

Firewally

- NAT analyzuje obsah datagramů
  - Proč totéž nevyužít obecněji?

- Firewall
  - Stroj, který odděluje chráněnou síť od "zbytku světa" a kontroluje (zakazuje či povoluje) přístupy
    - Zakázat lze nejen neoprávněné přístupy "dovnitř", ale lze blokovat i nedovolené přístupy ven
      - cenzura přístupu k nedovoleným serverům (často politická motivace – Čína, či etická – porno)

Typy firewallů

- Firewally jsou v principu tří typů
  1. Paketové filtry
  2. Aplikační brány
  3. Stavové paketové filtry (případně kombinované s detektory útoku)
- Paketové filtry
  - Nejjednodušší filtrující firewally (tzv. *stateless firewall*)
  - Pracují na principu analýzy záhlaví datagramů a rozhodují o přípustnosti průchodu firewallem na základě IP adres, protokolů, portů a dalších vlastností datagramů →
  - Příkladem je firewall **ipfw** ve starších verzích FreeBSD Unix
- Aplikační brány (též *Proxy firewally*)
  - Komunikace se dělí na dvě spojení
    - Vnější klient se obrací k firewallu s žádostí o službu (1. spojení); ten vytvoří nové spojení s vnitřním serverem poskytujícím žádanou službu (2. spojení)
    - Aplikační brána (firewall) přeposílá informace z jednoho spojení na druhé a na aplikační úrovni může dokonce kontrolovat přenášený obsah
      - Odtud název "aplikační brána" – viz dříve zmíněný *web proxy server*

Typy firewallů

- Stavové paketové filtry (*stateful firewall*)
  - Pracují podobně jako základní paketové filtry, avšak umožňují měnit a zapamatovávat si vnitřní stavy a realizovat tak konečný automat
    - Rozhodnutí o přípustnosti průchodu paketu je závislé nejen na paketu samotném ale též na "historii" zachycené ve stavových proměnných firewallu. Vznikají tak "dynamická pravidla" pro práci s pakety.
    - To přináší velké výhody zejména u "nespojových" protokolů (ICMP, UDP, ...)
  - Příkladem je firewall **ipfw2** v novějších verzích FreeBSD (FreeBSD 6 a výše) nebo **iptables** v Linuxu (v 2.4 a výše)
- Stavové paketové filtry s detekcí útoku
  - Integrují tzv. IDS (*Intrusion Detection System*)
  - Mohou např. detekovat následující situaci:
    - Spojení se "tváří", že jde o připojení k webovému serveru, avšak datová oblast TCP segmentu obsahuje příkazy či příznaky, které do **http** protokolu nepatří
  - Mnohdy se opírají o heuristické informace a různé signatury, takže pracují podobně jako antivirové programy

Pravidlové systémy paketových filtrů

- Paketové filtry rozhodují, co činit s přicházejícím paketem
  - Obvykle se opírají o soustavu pravidel ve tvaru
    1. podmínka → akce
    2. podmínka → akce
    - ...
    - N. podmínka → akce
  - Pravidla se vyhodnocují postupně. Jakmile je splněna příslušná podmínka, je přijato rozhodnutí a práce s posloupností pravidel končí
  - Celková efektivita jistě závisí na pořadí pravidel
- Akce paketového filtru
  - Základní obvyklé akce, o nichž se ve firewallu rozhoduje, jsou **allow** (propust'), **deny** (zakaž) a **forward ip** (přešli na danou adresu)
- Podmínky akcí
  - Definují vlastnosti analyzovaných paketů
  - Soupis všech možných vlastností paketů je mimo naše možnosti – uvedeme jen několik ilustrativních příkladů

Pravidlové systémy paketových filtrů (2)

- Jako příklad uvedeme zápis pravidel pro `ipfw` (FreeBSD)
  - Předpokládejme, že DMZ je síť **90.1.20.0/26** a symbolicky ji označíme **dmz**
  - Zápis pravidel má tvar: **akce podmínky modifikátory**
    - allow ip from dmz to dmz**
      - dovolí neomezenou komunikaci uvnitř DMZ po libovolném IP protokolu
    - allow tcp from any to any established**
      - propustí všechny pakety navázaného TCP spojení. (Jak se pozná "navázané spojení"?) Bývá jako jedno z prvních pravidel kvůli efektivitě.
    - deny ip from any to any**
      - Poslední pravidlo, které zakazuje vše, co nebylo povoleno některým předchozím pravidlem.
    - allow udp from dmz to ns.provider.cz 53**
    - allow udp from ns.provider.cz 53 to dmz**
      - Tato **dvojice** umožní komunikaci strojů na DMZ intranetu komunikovat s DNS serverem poskytovatele připojení (**53** je DNS port). "Stateless firewall" k tomu potřebuje dvě pravidla.
    - U "stateful" firewallu stačí jedno pravidlo
      - allow udp from dmz to ns.provider.cz 53 keep-state**
        - Toto pravidlo se "uchytí" při vzniku DNS dotazu "zevnitř". Modifikátor **keep-state** způsobí, že se vytvoří dynamické pravidlo povolující **obousměrný** průchod firewallem pro tentýž protokol a tutéž dvojici IP adres. Dynamické pravidlo se po chvíli (zpravidla za 5 s) samo zruší .

To je dnes vše.

Otázky?